

Feniks Geschiedenis voor de onderbouw 1 vmbo-t/havo

Hoofdstuk 1 Leven van de natuur

Gesloten toetsvragen

Paragraaf 1

Opdracht 1

Zijn de zinnen goed of fout?

1. Een nomade heeft een vaste verblijfplaats.
2. Van een gedood dier gebruikten jager-verzamelaars alleen het vlees.
3. Jager-verzamelaars hebben vooral geschreven bronnen nagelaten.
4. In de prehistorie werd jagen waarschijnlijk door mannen gedaan.

Opdracht 2

Kies de juiste antwoorden. Voorbeelden van ongeschreven historische bronnen zijn:

- A. Een dagboek van iemand die in de zestiende eeuw leefde.
- B. De resten van een hut uit de prehistorie.
- C. De helm van een soldaat die in de Tweede Wereldoorlog is omgekomen.
- D. Ötzi.
- E. Een rivier die al duizenden jaren door Nederland stroomt.

Opdracht 3

Kies het juiste antwoord. De prehistorie is:

- A. de periode voor het begin van onze jaartelling.
- B. de periode na het begin van onze jaartelling.
- C. de periode voor er mensen leefden.
- D. de periode die begint wanneer er mensen in een gebied leven.
- E. de periode voor de uitvinding van het schrift.
- F. de periode na de uitvinding van het schrift.

Opdracht 4

Op de afbeelding zie je een replica (kopie) van een grotschildering die in Lascaux (Frankrijk) is gevonden. Het origineel is in de prehistorie gemaakt, door jager-verzamelaars. Welke conclusie kun je trekken aan de hand van deze bron? Kies het juiste antwoord.

- A. In de prehistorie leefden er waarschijnlijk buffels (of stieren) in het gebied dat nu Frankrijk heet.
- B. Het is zeker dat er in de prehistorie werd gejaagd op de diersoorten die je op de afbeelding ziet.
- C. De jager-verzamelaars hebben deze schildering gemaakt omdat ze zich verveelden.
- D. De jager-verzamelaars die deze schildering gemaakt hebben, konden niet schrijven.

Opdracht 5

In de tekst ontbreken vijf gegevens. Welke? Kies je antwoorden uit de tabel.

In 1991 vonden enkele toeristen een lichaam in het ijs van de [...1...]. Wetenschappers ontdekten dat dit lichaam ongeveer [...2...] jaar oud was. Doordat het lichaam was bevroren, was het goed bewaard gebleven. Daardoor leverde [...3...], zoals de man genoemd werd, ons een heleboel informatie over de tijd waarin hij leefde. Zo leerden we [...4...] en [...5...].

Pyreneeën	welke kleding hij droeg
dat hij waarschijnlijk een muzikant was	Alpen
Ötzi	vijfduizend
welke wapens hij gebruikte	tweeduizend
Noordpool	mummie
Rocky Mountains	welke goden hij vereerde

Paragraaf 2

Opdracht 1

Lees de tekst.

Het is september. De zomer is echt voorbij. Er valt veel regen en veel warmer dan een graad of vijftien wordt het niet meer. Maar voor Sylvester is dat geen reden om zich warm aan te kleden. Een dunne broek en een shirtje, dat vindt hij meer dan genoeg. Dikke jassen en truien moet hij de hele winter nog dragen, hij wil daar geen dag eerder mee beginnen dan noodzakelijk!

Tijdens zijn laatste les ziet Sylvester de lucht betrekken. Er komt een felle bui aan. De bui valt precies als Sylvester naar huis fietst. Hij wordt drijfnat.

De volgende ochtend voelt Sylvester zich behoorlijk beroerd. Niezen, hoesten, snotteren ... en ook nog hoofdpijn en koorts. Hij blijft de hele dag ziek in bed liggen. Daardoor mist hij een belangrijke repetitie op school. En hij moet ook zijn voetbaltraining afzeggen.

Sylvester denkt: "Misschien moet ik voortaan toch maar wat warmere kleren aandoen ...".

Kies steeds het juiste antwoord.

- A. Dat Sylvester geen warme kleren aantrekt, is een *oorzaak / gevolg* van zijn ziekte.
- B. Dat Sylvester zijn voetbaltraining moet afzeggen, is een *oorzaak / gevolg* van zijn ziekte.
- C. Dat Sylvester ziek wordt, is een *oorzaak / gevolg* van het feit dat hij natgeregend is.
- D. Dat Sylvester natregent, is een *oorzaak / gevolg* van zijn ziekte.

Opdracht 2

Welke zin is juist?

- A. Veeteelt en akkerbouw zijn allebei vormen van landbouw.
- B. Veeteelt en landbouw zijn allebei vormen van akkerbouw.
- C. Akkerbouw is een vorm van landbouw, veeteelt niet.
- D. Landbouw is een vorm van akkerbouw, veeteelt niet.

Opdracht 3

Als er een revolutie plaatsvindt, betekent dat dat er iets belangrijks verandert. Wat veranderde er niet tijdens de landbouwrevolutie?

- A. Het klimaat.
- B. De manier waarop mensen aan hun voedsel kwamen.
- C. De wijze waarop mensen jaagden.
- D. De wijze waarop mensen woonden.
- E. De omvang (grootte) van de bevolking.

Opdracht 4

De aardewerk potten die je op de afbeelding ziet, zijn gemaakt door boeren. Waarom maakten jager-verzamelaars niet zulke potten? Kies de twee juiste antwoorden.

- A. Ze wisten niet hoe zo'n pot gemaakt moest worden. Voor het maken van aardewerk is namelijk vuur nodig en dat kenden de jager-verzamelaars niet.
- B. Jager-verzamelaars bewaarden alleen spullen waar ze echt niet buiten konden, zoals hun wapens en kleding. Ze hadden daarom geen behoefte aan potten om van alles in te bewaren.
- C. Als je rondtrekt, zoals jager-verzamelaars deden, kan een aardewerk pot makkelijk breken.
- D. Aardewerk was erg duur, omdat het maken ervan veel tijd kost. Jager-verzamelaars kenden geen geld en konden de potten dus onmogelijk betalen.

Opdracht 5

In de tekst ontbreken zeven gegevens. Welke? Kies je antwoorden uit de tabel.

De landbouw werd zo'n [...1...] jaar geleden uitgevonden in [...2...]. Dat kwam doordat het daar steeds [...3...] en [...4...] werd. Daardoor werd het voor de jager-verzamelaars steeds moeilijker om te overleven.

Dankzij de landbouw was er [...5...] voedsel beschikbaar. Daardoor nam het aantal mensen [...6...]. Sommige van deze mensen gingen op zoek naar nieuwe landbouwgronden. Zo raakte de landbouw ook in Europa bekend.

het Midden-Oosten	meer	vochtiger	30.000
7000	duizend	opeens	toe
droger	af	Afrika	kouder
minder	12.000	warmer	West-Europa

Paragraaf 3

Opdracht 1

Aan welke eisen moest een plek voldoen waar een boer ging wonen? Kies de juiste antwoorden.

- A. Er moesten andere boeren in de buurt wonen, zodat ze elkaar konden helpen als dat nodig was.
- B. Er moest zoet water in de buurt zijn, zoals een rivier.
- C. De grond moest vruchtbaar zijn.
- D. Er mochten geen jager-verzamelaars in de buurt wonen, want die zouden de koeien van de boer doden en opeten.
- E. Er moest een plek zijn die hoog genoeg lag om veilig te kunnen wonen.

Opdracht 2

Op de afbeelding zie je een ijzeren sierplaat. Hij is gevonden in het noorden van Duitsland. Waar de sierplaat precies voor gebruikt werd, is niet duidelijk.

Om welke twee redenen kan deze sierplaat niet gemaakt zijn door bandkeramiekers?

- A. Bandkeramiekers maakten alleen dingen die ze écht nodig hadden. Deze sierplaat is niet noodzakelijk en dus zouden bandkeramiekers zoiets niet maken.
- B. Bandkeramiekers leefden in de steentijd. Ze kenden dus geen ijzer, en de sierplaat is gemaakt van ijzer.
- C. Bandkeramiekers waren jager-verzamelaars en dus hadden ze nauwelijks bezittingen.
- D. De bandkeramiekers zijn nooit in het noorden van Duitsland geweest, dus spullen die daar gevonden zijn, kunnen niet van hen zijn.
- E. De bandkeramiekers zijn rond 4400 v. Chr. plotseling verdwenen. Daardoor hebben we helemaal geen bronnen van hen gevonden.

Opdracht 3

Zijn de zinnen goed of fout?

- A. De man van Tollund stierf eerder dan het meisje van Yde.
- B. De man van Tollund en het meisje van Yde zijn allebei gevonden in veen.
- C. De man van Tollund en het meisje van Yde zijn allebei gevonden in Nederland.
- D. De man van Tollund is veel minder goed bewaard gebleven dan het meisje van Yde.

Opdracht 4

Welke drie dingen zijn geen voorbeeld van *cultuur*?

- A. Kleding.
- B. Een rivier.
- C. Een sloot, gracht of kanaal.
- D. Godsdienst.
- E. Een groot bos.
- F. Een mooi aangelegd park.
- G. Muziek.
- H. Eten met stokjes, zoals in grote delen van Azië gebruikelijk is.
- I. Taal.
- J. Een kat die een vogeltje vangt en opeet.

Opdracht 5

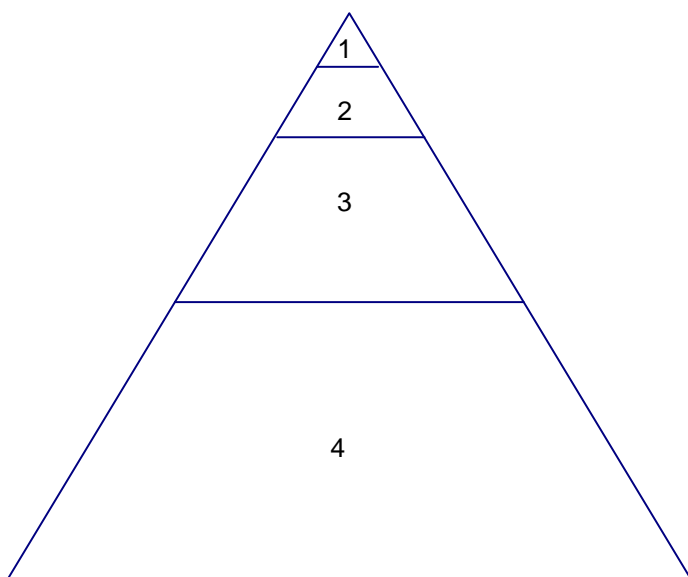
In de tekst ontbreken vijf gegevens. Welke? Kies je antwoorden uit de tabel.

In het noorden van ons land gingen rond [...1...] boeren wonen. Hun cultuur heet de [...2...]. Die naam komt van de vorm van hun [...3...]. Een kleine tweeduizend jaar [...4...] woonden er in Zuid-Limburg al boeren: de [...5...].

trechterbekercultuur	bandkeramiekers	eerder
5300 v. Chr.	3500 v. Chr.	huizen
later	potten	brons tijd

Paragraaf 4

Opdracht 1

In de piramide is de samenleving van het oude Egypte in vier groepen verdeeld. Deze verdeling laat de verschillen in rijkdom en aanzien zien. Welke twee zinnen zijn juist?

- A. Een ambachtsman hoort in groep 2, een hogepriester hoort in groep 3.
- B. Groep 1 is maar één man: de farao. In groep 4 horen de boeren.
- C. Een lage ambtenaar hoort in groep 3, een ambachtsman hoort in groep 4.
- D. Een gewone priester hoort in groep 3, een hoge ambtenaar hoort in groep 2.

Opdracht 2

Bron 1.

Bron 2.

Bron 3.

Bron 4.

Bekijk de vier afbeeldingen. Op welke bron(nen) zie je Egyptische hiërogliefen?

- A. Op bron 1.
- B. Op bron 2.
- C. Op bron 3.
- D. Op bron 4.
- E. Op bron 1 en 2.
- F. Op bron 2 en 4.
- G. Op bron 1 en 3.
- H. Op bron 2 en 3
- I. Op bron 1 en 4.

Opdracht 3

Wat is de beste omschrijving van het begrip staatshoofd? Kies het juiste antwoord.

- A. De koning die de macht heeft in een land.
- B. Het hoofd van een land, bijvoorbeeld een koning, keizer of president.
- C. De koning van een land, die er voor alle inwoners is.
- D. De leider van een land.
- E. De koning van een land.

Opdracht 4

Welke taken hadden ambtenaren in het oude Egypte? Kies de vier juiste antwoorden.

- A. Belasting innen.
- B. Het land verdedigen tegen invallers.
- C. De grootte van de oogst opschrijven.
- D. Toezicht houden op het onderhoud van kanaaltjes en dijkjes.
- E. Piramides bouwen.
- F. Helpen bij het besturen van het land.
- G. Boeren helpen met het binnenhalen van hun oogst.
- H. Toezicht houden op de verschillen in rijkdom en aanzien.

Opdracht 5

In de tekst ontbreken vijf gegevens. Welke? Kies je antwoorden uit de tabel.

De Egyptenaren hadden vele goden. Eén god die in het hele land werd vereerd, was de [...1...]. De Egyptenaren geloofden dat hij de zoon van de [...2...] was. Hij had enorm veel macht: behalve [...3...] was hij bevelhebber van het [...4...] en de baas van alle [...5...].

leger en de vloot	koning
zonnegod Ra	piramides
priesters en ambtenaren	landen
Anubis	farao
tempel	parlement

Paragraaf 5

Opdracht 1

Stel, je wilt een lichaam mummificeren op dezelfde wijze als de Egyptenaren deden. Je moet dan een aantal handelingen uitvoeren:

1. Je wast de ingewanden in wijn en stopt ze in grote vazen.
2. Je legt het lichaam dertig dagen in zout, zodat het uitdroogt.
3. Je verwijdert de hersenen en de ingewanden.
4. Je wast de binnenkant van het lichaam en vult het met zout.
5. Je wikkelt het lichaam in linnen doeken.

Wat is de juiste volgorde van deze handelingen?

- A. 2-3-4-1-5
- B. 2-3-1-4-5
- C. 3-4-2-1-5
- D. 3-1-4-2-5
- E. 5-3-1-4-2

Opdracht 2

De man met de bril is de archeoloog die een graf van een farao ontdekte dat niet geplunderd was. De helpers van de archeoloog hebben de sarcofaag (kist) van de farao naar buiten verplaatst. Op de afbeelding uit 1923 zie je hoe de archeoloog de mummie van de farao onderzoekt.

Stelling 1: De archeoloog heet Howard Carter.

Stelling 2: De farao die op de afbeelding onderzocht wordt, heette Cheops.

- A. Stelling 1 is juist, stelling 2 is onjuist.
- B. Stelling 2 is juist, stelling 1 is onjuist.
- C. Stelling 1 en 2 zijn allebei juist.
- D. Stelling 1 en 2 zijn allebei onjuist.

Opdracht 3

Zijn de stellingen goed of fout?

- A. De piramide van farao Cheops staat in Gizeh, in het noorden van Egypte.
- B. De piramide van farao Cheops is gemaakt van 2,3 miljoen stenen.
- C. De piramide van farao Cheops staat midden in Caïro, nu de hoofdstad van Egypte.
- D. De bouw van de piramide van Cheops heeft minstens honderd jaar geduurd.

Opdracht 4

Stel, je doet onderzoek naar Cleopatra. Je gebruikt vier bronnen. Ze staan hieronder. Geef steeds aan of het een directe of een indirecte bron is voor jouw onderzoek.

- A. De film "Cleopatra, Queen of Egypt", gemaakt in 1912.
- B. Een steen waarop Cleopatra en haar zoon Caesarion getekend zijn, gemaakt in de tijd dat zij allebei nog leefden.
- C. Een schilderij uit 1672, waarop Cleopatra's zelfmoord te zien is.
- D. Een brief die Cleopatra geschreven heeft aan Julius Caesar.

Opdracht 5

In de tekst ontbreken zes gegevens. Welke? Kies je antwoorden uit de tabel.

De Egyptenaren geloofden in een leven na de dood. Daarom was de begrafenis van een overledene [...1...] belangrijk. Een overleden farao werd [...2...]. Dit was nodig om het lichaam goed te houden voor het leven na de dood. Anders kon de [...3...] van de overleden farao niet naar het [...4...] reizen. In het begin werden alleen [...5...] Egyptenaren gemummificeerd. Later kwam het ook voor bij [...6...] Egyptenaren.

rijke en belangrijke	begraven	gemummificeerd
begraven	niet	mannelijke
dodenrijk	minder rijke	mummie
ziel	graf	heel

Paragraaf 6

Opdracht 1

Koppel de gebeurtenissen aan het juiste jaartal. Je houdt één jaartal over.

1. IJsmen Ötzi is een prehistorische jager.	a. 15.000 voor Christus
2. In Lascaux worden grottschilderingen gemaakt.	b. 2500 voor Christus
3. De Drentse hunebedden worden gebouwd.	c. 3000 voor Christus
4. De eerste boeren komen aan in Nederland.	d. 5300 voor Christus
5. De piramide van Cheops wordt gebouwd.	e. 7000 voor Christus
	f. 3500 voor Christus

Opdracht 2

Welke begrippen horen bij de volgende omschrijvingen? Kies uit: *ambacht / archeoloog / historicus / historie / irrigatielandbouw / landbouwrevolutie / landbouwsamenleving / pre-agrarische samenleving / prehistorie*

- A. Iemand die sporen uit het verleden opgraft en deze onderzoekt.
- B. Samenleving waarin de meeste mensen jager-verzamelaar zijn.
- C. Beroep waarbij je producten maakt met de hand. Je hebt er speciale kennis en vaardigheden voor nodig.
- D. Periode in de geschiedenis vanaf de uitvinding van het schrift.
- E. Mensen gaan leven van de landbouw in plaats van jagen en verzamelen.

Opdracht 3

Je hebt in dit hoofdstuk drie farao's leren kennen: Ramses II, Cleopatra en Toetanchamon. Bij welke farao horen de zinnen?

- A. Deze persoon is 66 jaar farao geweest.
- B. Deze persoon was de laatste farao.
- C. Deze persoon stierf op achttienjarige leeftijd.
- D. Deze farao leefde ruim duizend jaar later dan de andere twee.
- E. Het graf van deze farao was ongeschonden, toen het in 1922 gevonden werd.

Opdracht 4

De kenmerken van de Tijd van jagers en boeren zijn:

- 1 De levenswijze van jager-verzamelaars.
- 2 Het ontstaan van landbouw en van landbouwsamenlevingen.

Lees de onderstaande begrippen, woorden en namen. Geef steeds aan bij welk kenmerk het het beste past.

- A. Nomaden
- B. Bandkeramiekers.
- C. Het Meisje van Yde.
- D. Pre-agrarische samenleving.
- E. Toetanchamon.

Opdracht 5

- A. In het kaartje heeft Egypte de letter ...
- B. In het kaartje heeft het gebied waar de landbouw is uitgevonden de letter ...